

УДК 351:796.011.1:615.825

Р. Р. Сіренко

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент,
завідувач кафедри фізичного виховання і спорту
Львівського національного університету імені Івана Франка

УНІФІКАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ МАСОВОГО СПОРТУ В УКРАЇНІ

Розглянуто основні засади функціонування ринкової економіки в перехідних суспільствах пострадянської системи управління та господарювання. Досліджено особливості сфери надання фізкультурно-спортивних послуг державними та муніципальними владними інституціями в Україні на сучасному етапі. Проаналізовано основні принципи забезпечення матеріальними ресурсами системи фізичного виховання та масового спорту в розвинутих країнах світу. Запропоновано підходи з уніфікації механізмів державного регулювання фінансово-економічного забезпечення сфери фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Ключові слова: державне регулювання, розвиток, механізми, сфера, уніфікація, масовий спорт, забезпечення, фінансово-економічний стан.

Постановка проблеми. Удосконалення сучасної системи державного регулювання розвитком масового спорту є актуальною науковою проблемою, оскільки цей вид управлінської діяльності відіграє важливу роль в ефективному функціонуванні соціально-гуманітарної сфери. Масовий спорт є одним з найважливіших складників життя будь-якої сучасної держави, досягнення в галузі масового спорту пропагують здоровий спосіб життя, який безпосередньо впливає на дієздатність населення.

Загальновизнаним є той факт, що сфера фізичної культури і спорту, особливо масовий спорт або спорт для всіх, покликана вирішувати різні соціально-економічні проблеми, такі як об'єднання суспільства, відволікання молоді від згубних звичок, профілактика захворювань, збільшення середньої тривалості життя та її якісного рівня. Володіючи незаперечною соціальною значимістю, спортивні послуги є важливими об'єктами державного регулювання. Органи державної влади, які безпосередньо дотичні до координації масового спорту серед населення, повинні уніфікувати механізми управління розвитком масової фізичної культури й оздоровчого спорту.

Державне регулювання розвитку масового спорту є процесом впливу держави на цей вид діяльності за допомогою комплексу механізмів забезпечення його ефективного функціонування. Механізми державного регулювання розвитку масового спорту є системою адміністра-

тивних, правових, економічних, організаційних та інформаційних методів і засобів впливу на взаємини між об'єктами системи масового спорту і суб'єктами управління. Важливим завданням даної статті є з'ясування джерел фінансування розвитку масового спорту, аналіз зарубіжного досвіду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичний аналіз літературних джерел виявив, що найбільш значна частка у фінансуванні фізичної культури і спорту в розвинутих країнах припадає на населення [2, с. 17]. Роль органів державної влади в розвитку масового спорту є стратегічною і повинна бути спрямована на визнання соціальної цінності масового спорту як пріоритетного напрямку державної соціально-гуманітарної політики.

Питання вдосконалення системи управління розвитку спорту розробляли такі авторитетні вчені, як М.М. Бака, В.М. Платонов, М.М. Булатова, М.В. Дутчак, С.В. Нікітенко. Однак автори не показали, яким чином можна залучити до спортивно-оздоровчих занять різні соціальні групи населення. Запропоновані ними підходи до державного регулювання спортивно-оздоровчих занять населення копіюють технології управління розвитку спорту вищих досягнень, спираються на адміністративні важелі управління, при цьому відсутнє теоретико-технологічне обґрунтування концепції управління розвитком спорту для всіх, створення сучасної системи ефективного управління розвитку спорту в регіоні.

Однією з важливих проблем розвитку суспільства є питання пошуку розумного співвідношення між державним і приватним секторами економіки, між загальнодержавною, регіональною та корпоративною економічною політикою. Для розвитку системи масового спорту, або спорту для всіх в Україні необхідна уніфікація механізмів державного регулювання фінансово-ресурсного забезпечення галузі, умови для прояву суспільних ініціатив, гнучке планування, державна протекціоністська підтримка [6, с. 2]. Необхідно активізувати процес наукового пошуку і науково-технічних розробок, інформаційного забезпечення та координувати підготовку і перепідготовку кадрів для роботи у сфері державного регулювання розвитку системи масового спорту в Україні.

Мета статті полягає в обґрунтуванні державного регулювання фінансово-економічного забезпечення розвитку масового спорту в Україні.

Для цього необхідно вирішити такі завдання:

1. Розглянути основні засади функціонування ринкової економіки в перехідних суспільствах пострадянської системи управління та господарювання.

2. Дослідити особливості сфери надання фізкультурно-спортивних послуг державними та муніципальними владними інституціями в Україні на сучасному етапі.

3. Проаналізувати основні принципи забезпечення матеріальними ресурсами системи фізичного виховання та масового спорту в розвинутих країнах світу.

4. Запропонувати підходи з уніфікації механізмів державного регулювання фінансово-економічного забезпечення сфери фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Функціонування та ефективний розвиток масового спорту в умовах ринкової економіки передбачає постійний пошук додаткових джерел фінансування, інноваційних інструментів ведення конкурентної боротьби, здійснення ринкової комунікації. У розвинутих країнах спонсорство розглядається як один із найважливіших інструментів матеріального забезпечення розвитку масового спорту. Фізкультурно-спортивні організації практично не в змозі без багатосторонньої та різноманітної підтримки проводити спортивні змагання [10, с. 67]. У країнах із централізованою економікою вплив держави зазвичай має прояв у вигляді директивних планів, державного розподілу ресурсів, держа-

ва є основним центром управління діяльністю господарських одиниць.

У країнах із ринковою економікою ступінь втручання держави та її органів в економічну діяльність господарських суб'єктів істотно менше і носить переважно непрямий характер. Держава впливає на соціально-економічний розвиток за допомогою законодавчих обмежень, податкової системи, інших фінансових інструментів і нормативів, інвестицій, субсидій, пільг, кредитування, реалізації соціальних програм [12, с. 7]. Визначальною рисою галузі масового спорту є те, що в економічному ракурсі вона виступає як не виробнича нематеріальна галузь, яка не обмежується єдиним органом управління, що створює специфіку її розвитку і фінансового регулювання.

На сучасному етапі розвитку світової економіки значна кількість країн, які раніше функціонували на засадах адміністративно-командної економіки, стикнулися з низкою проблем, що пов'язані з адаптуванням сфери фізичної культури і спорту до нових соціально-економічних умов. Перехід на засади ринкової економіки передбачає формування такої системи господарювання, яка б функціонувала на принципах самоокупності та самофінансування. Проте, як свідчить практичний досвід, досягнути такого результату у сфері надання фізкультурно-спортивних послуг можливо лише за наявності ефективного фінансово-економічного механізму, який би стимулював до розвитку цих послуг [8, с. 12].

У XXI столітті у світовому спортивному русі зміцнюється такий самостійний соціальний феномен, що виникнув наприкінці XX століття, як спорт для всіх, котрий представляє собою спортивно-оздоровчі заняття різних груп і верств населення відповідно до власних потреб та інтересів. Світова спільнота визнає, що можливості для занять спортом надані всім, можуть як покращити фізичне та ментальне здоров'я людини з мінімальними витратами, так і призвести до значного соціального розвитку суспільства. Завдяки концепції спорту для всіх кількість фізично-активних громадян у розвинутих європейських країнах сягає 40–70%. Водночас лише 6–8% населення України залучено в спортивно-оздоровчі заняття [11, с. 32].

Дутчак М.В. [5, с. 14] класифікував видові ознаки спорту для всіх: наявність доступної рухової активності, яка є визначальною ознакою цього соціального явища; здійснення у вільний від навчання або трудової діяльності

та побутових турбот і транспортних послуг час, тобто під час дозвілля; заняття у формальних та/або неформальних групах чи самотійно; спрямованість на збереження здоров'я людини та покращання якості її життя. Саме останні видові характеристики відрізняють спорт для всіх від іншого соціального явища спортивного характеру – спорту вищих досягнень.

Гасюк І. [4] зазначає, що фінансування галузі фізичної культури та спорту містить низку протиріч, зокрема: зміну участі держави в забезпеченні життєдіяльності фізкультурно-спортивних організацій, значне проникнення в галузь ринкових відносин і формування приватного сектора, раніше неприйнятної цій галузі, активне формування ринку фізкультурно-спортивних послуг. В Європейській Хартії спорту вказується, що спорт для всіх має різні види і форми фізичної активності, які здійснюються епізодично або регулярно з метою зміцнення здоров'я, відпочинку, розваг, спілкування, самовдосконалення, участі в змаганнях, на основі власних потреб й інтересів.

Концепція спорту для всіх спирається на думку, що спорт має власні цінності, практичне освоєння яких робить багатобічний позитивний вплив на фізичне, психічне і соціальне здоров'я особистості. Спорт для всіх як соціокультурний феномен входить у загальний простір фізичної культури і може розглядатися з позиції теорії фізичної культури [3, с. 45]. Розроблення теоретико-методологічних основ управління розвитком спорту для всіх повинно дати відповіді на такі ключові питання: який характер взаємозв'язку між спортом вищих досягнень і спортом для всіх; які соціально-економічні умови формування мотивації спортивно-оздоровчої діяльності, та які принципи і механізми необхідно застосовувати під час розроблення державної політики у сфері розвитку спорту в Україні?

Питаннями координації та розвитку спорту для всіх у світі займаються такі авторитетні міжнародні організації, як Організація Об'єднаних Націй, Всесвітня Організація Охорони здоров'я, Дитячий Фонд ЮНІСЕФ, Міжнародний Олімпійський Комітет, Рада Європи, Асоціація міжнародних спортивних федерацій, Міжнародна Рада зі спортивної науки і фізичного виховання, Міжнародна конфедерація робочого спорту, Міжнародна Федерація спорту для всіх, організація TAFISA, національні федерації спорту для всіх [9, с. 21]. Міжнародне співтовариство розглядає спорт для всіх не тільки як засіб фізичного оздоровлення націй, а і як спосіб

вирішення багатьох соціальних, економічних, політичних проблем, як інструмент освіти і розвитку в широкому розумінні.

Необхідність державного регулювання економіки була обґрунтована теоретично і підтверджена світовою господарською практикою XIX–XXI століть, як в Європі, так і в США. Це регулювання завжди має місце, але характер державного втручання в економіку, його принципи, форми і методи сильно залежать від конкретної історичної ситуації, особливостей країни, концепцій про роль держави, які панують у суспільстві. Державний сектор у всіх країнах виконує важливу макрорегулюючу функцію, створює і підтримує сприятливі умови діяльності ринкової економіки.

На практиці немає чисто ринкової (приватної) економіки, але існує змішана державно-ринкова економіка, де ринок – головний виробник і продавець товарів і послуг, а держава – його регулюючий агент і важливий суб'єкт господарювання. Наші дослідження джерел фінансування фізичної культури і спорту в розвинених країнах ЄС і Америки показують зовсім інше становище справ, аніж в Україні. Грошових коштів на фізкультуру і спорт виділяється в багато разів більше, позабюджетне фінансування цієї галузі суттєво перевищує бюджетне фінансування фізкультури і спорту [13, с. 9].

Функціонування та подальший розвиток фізичної культури і спорту в умовах ринкової економіки передбачає постійний пошук додаткових джерел фінансування, інноваційних інструментів ведення конкурентної боротьби, здійснення ринкової комунікації. Одним із таких комплексних засобів є спонсорство [7, с. 43]. Причому частка спонсорських внесків у спорт значно відрізняється в різних країнах і багато в чому залежить від соціально-економічних умов, виду спорту, його розвитку та рівня проведеного заходу. У розвинених країнах спонсорство розглядається як один із найважливіших інструментів матеріального забезпечення розвитку фізичної культури і спорту. Ця галузь постійно розширюється і оновлюється. Фізкультурно-спортивні організації вже практично не в змозі без багатосторонньої та різноманітної підтримки проводити великі спортивні змагання, такі як Олімпійські ігри та чемпіонати світу з окремих видів спорту.

Другим за значимістю джерелом фінансування фізичної культури і спорту, після витрат населення, в переважній більшості європей-

ських країн є місцеві бюджети, які виділяють на функціонування і розвиток цього виду діяльності значно більше коштів, ніж державний бюджет. У розвинених країнах ЄС державний бюджет є другорядним джерелом фінансування масового спорту.

Якщо в економічно розвинених країнах із ринковою економікою загальною тенденцією є перевага приватних джерел фінансування фізичної культури і спорту над державними, то в Україні дещо інша ситуація. Населення ще не може бути головним спонсором фізкультури і спорту, як це прийнято у високорозвинених державах світу. На етапі становлення ринкових відносин у сфері фізичної культури нашої країни поки що не вдається забезпечити використання можливостей ринку в інтересах суспільства [14, с. 12]. Для розвитку спорту для всіх в Україні необхідні: різноманітність видів спорту і фізичної активності, облік місцевих особливостей, умови для прояву суспільних ініціатив, державна протекціоністська підтримка.

Значне навантаження (понад 50%) з фінансування фізичної культури та спорту припадає на місцеві бюджети. У неприбуткових фізкультурно-спортивних організаціях та установах основну частку фінансування становлять бюджетні кошти, виділені державою на розвиток фізичної культури і спорту. Сьогодні державне управління галузі фізичної культури та спорту не в повному обсязі забезпечує функціонування фізкультурно-спортивного руху, не забезпечуючи ефективного використання наявної матеріально-технічної бази та інтеграцію цієї галузі в ринкове середовище [1, с. 39].

Визнання муніципальних органів управління фізичною культурою і спортом за основну ланку державного регулювання спорту для всіх дозволяє ефективно розвивати фізкультурно-спортивну сферу міського співтовариства. У сферу компетенції органів місцевого самоврядування входить забезпечення умов для розвитку на їхній території масової фізичної культури і спорту. Муніципалітети знаходяться ближче до повсякденних потреб людей і способів задоволення цих потреб, мають більшу гнучкість і мобільність у вирішенні місцевих проблем, у покращенні якості життя громади. Регіональні (муніципальні) органи управління фізичною культурою і спортом повинні оптимізувати систему управління розвитком масової фізичної культури і оздоровчого спорту за рахунок розмежування повноважень із розвитку спорту вищих досягнень та спорту для всіх між органами управління фізичною культурою і спортом різних рівнів. Розвиток спорту вищих досягнень повинен перебувати у сфері державного управління, розвиток спорту для всіх – у сфері муніципального управління, при цьому органи муніципального управління фізичною культурою і спортом необхідно звільнити від обов'язків щодо розвитку спорту вищих досягнень.

Роль місцевого самоврядування в розвитку спорту для всіх є стратегічною і повинна бути спрямована на вирішення таких проблем: визнати соціальну цінність спорту для всіх незалежно від цілей розвитку спорту вищих досягнень як пріоритетний напрям державної спортивної політики; проводити статистичний облік і аналіз показників спорту для всіх муніципальних утворень; активізувати процес наукового пошуку і науково-технічних розроблень, інформаційне забезпечення, випуск відповідних наукових журналів, проведення конференцій та семінарів з тематики спорту для всіх; координувати підготовку і перепідготовку кадрів для роботи у сфері спорту для всіх.

Управління фізкультурно-спортивною сферою в сучасних умовах включає в себе пошук і залучення до фінансування спорту для всіх позабюджетних коштів. Одним із визначальних протиріч сучасного етапу розвитку економіки фізичної культури і спорту в Україні є повна невідповідність між намаганням держави зберегти провідну роль у забезпеченні життєдіяльності сфери та її обмеженими ресурсними можливостями. Сьогодні реалізується курс не лише на збереження, а в багатьох випадках і на посилення ролі держави в розвитку сфери фізичної культури і спорту.

Висновки і пропозиції. Характер функціонування економіки України поки що не сприяє створенню ринкових засад розвитку масового спорту. Економіка країни не досягла такого рівня розвитку, коли бізнес стає надзвичайно зацікавленим у використанні ринку фізкультурно-спортивних послуг, а отже, активно сприяє його розвитку. Цим зумовлюється порівняно невелика кількість спонсорів та їхня низька активність у підтримці фізкультурно-спортивних організацій. Якщо в економічно розвинених країнах з ринковою економікою загальною тенденцією є перевага приватних джерел

фінансування масового спорту над державними, то в Україні дещо інша ситуація.

Суспільно-громадські та підприємницькі інституції ще не можуть бути джерелом дотацій фізкультури і спорту, як прийнято у високорозвинених державах світу. Однак тенденція фінансового забезпечення сфери масового спорту в Україні має позитивну динаміку. Щоправда, збільшення бюджетних асигнувань на фізичну культуру і спорт часом відстає від реального зростання «вартості життя», цін на різні товари і послуги, що призводить до загострення проблем із реальним фінансовим забезпеченням реалізації державних і регіональних фізкультурно-спортивних програм.

У неприбуткових фізкультурно-спортивних організаціях та установах основну частку фінансування становлять бюджетні кошти, виділені державою на розвиток фізичної культури і спорту. Сьогодні державне регулювання у сфері масового спорту недостатньо забезпечує функціонування фізкультурно-оздоровчої діяльності в суспільстві, не використовує наявної матеріально-технічної бази.

Одним із визначальних протиріч сучасного стану фінансово-економічного-забезпечення сфери масового спорту в Україні є невідповідність між намаганням держави зберегти провідну роль у забезпеченні життєдіяльності сфери та її обмеженими ресурсними можливостями. Сьогодні реалізується курс не лише на збереження, а й на посилення ролі держави в розвитку сфери масового спорту. Державне регулювання фізкультурно-оздоровчою діяльністю в сучасних умовах має включати в себе пошук і залучення до фінансування масового спорту для всіх позабюджетних коштів.

Список використаної літератури:

1. Близнюк А.М., Коніщева Н., Давиденко Л.І. Механізми державного регулювання спортивної сфери України: сутність та шляхи удосконалення. Вісник ДІТБ. 2007. № 11. С. 76–84.
2. Братановский С.Н. Административно-правовое регулирование отношений в области физической культуры и спорта. Вестник Евразийской академии административных наук. Москва. 2009. № 2. С. 83–91.
3. Вулах М.Г. Опыт правового регулирования отношений в сфере физической культуры и спорта в странах Европы. Вестник Евразийской академии административных наук. Москва. 2009. С. 20–24.
4. Гасюк І. Механізми фінансування галузі «фізична культура і спорт». Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. ХарПІДУ НАДУ. Х., 2010. Вип. 4 (31). С. 264–270.
5. Дутчак М.В. Теоретико-методологічні засади формування системи спорту для всіх в Україні: автореф. дис. ... д-ра наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02; НУФВСУ. К., 2009. 39 с.
6. Жовнірчик Я.Ф. Обумовленість сталого розвитку регіону та необхідність його державного регулювання. Державне управління: теорія та практика. 2009. № 9. С. 3–10.
7. Імас Є.В., Мічуда Ю.П. Протиріччя економіки фізичної культури і спорту в перехідних суспільних системах. Економіка та держава. 2008. № 2. С. 40.
8. Мічуда Ю., Довгенько Ю. Програмно-цільове управління матеріально-технічною базою олімпійського та паралімпійського спорту в Україні: питання теорії. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2005. № 4. С. 91–95.
9. Нікітенко С.В. Особливості фінансування фізичної культури та спорту в Україні. Вісник НАЦЗ. Серія: «Державне управління». 2016. № 1 (53). С. 103–106.
10. Парубчак І. Соотношение культурно-воспитательной функции с другими сферами и ведомствами государства с целью повышения эффективности социализационных процессов в стране. Социально-гуманитарный Вестник Юга России. Научный журнал; за ред. А.А. Киселева. 2013. Вып. № 8. С. 126–135.
11. Петришин Д. Фінансово-економічна підтримка сфери фізичної культури і спорту. Спортивна наука України. 2015. № 2 (66). С. 60–64.
12. Тимків В.М. Структура моделі ефективності діяльності органу місцевого самоврядування (на прикладі Івано-Франківської міської ради). Економіка та держава. 2009. № 3. С. 81–84.
13. Про державну підтримку розвитку фізичної культури та спорту в Україні: Указ Президента України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/334/94>
14. Україна спортивна в цифрах і коментарях. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Сиренко Р. Р. Унификация механизмов государственного регулирования финансово-экономического обеспечения развития системы массового спорта в Украине

Рассмотрены основные принципы функционирования рыночной экономики в переходных обществах постсоветской системы управления и хозяйствования. Исследованы особенности сферы предоставления физкультурно-спортивных услуг государственными и муниципальными институтами власти в Украине на современном этапе. Проанализированы основные принципы обеспечения материальными ресурсами системы физического воспитания и массового спорта в развитых странах мира. Предложены подходы по унификации механизмов государственного регулирования финансово-экономического обеспечения сферы физкультурно-оздоровительной деятельности.

Ключевые слова: государственное регулирование, развитие, механизмы, сфера, унификация, массовый спорт, обеспечение, финансово-экономическое положение.

Sirenko R. R. Unification of mechanisms of the state regulation for financial and economic provision in the development of mass sports system in Ukraine

The basic principles of functioning of a market economy in transitional societies of the post-Soviet systems of management and housekeeping are considered. The features in the sphere of provision of sports and sports services by state and municipal authorities in Ukraine at the present stage are explored. The basic principles of providing material resources of the system of physical education and mass sports in the developed countries of the world are analyzed. The approaches to unification of the mechanisms of state regulation for financial and economic provision of physical culture and health activities are proposed.

Key words: state regulation, development, mechanisms, sphere, unification, mass sports, provision, financial and economic condition.